

Studentenleider Ton Regtien (met megafoon) tijdens de bezetting van de aula op het Amsterdamse Spui in 1969, Foto Joost Evers / © Nationaal Archief.

[B] **EEN STUURLOZE GENERATIE? RONALD HAVENAAR OVER DE BABYBOOMERS**

Ik ben van 1945, volgens alle gangbare definities een babyboomer, dus ook behorend tot het collectief dat wordt aangesproken in de persoonlijke voornaamwoorden van Ronald Havenaars *Babyboomboek, Wat ze lezen, wat hen vormde, hoe ze dachten*. Die titel wekt mijn nieuwsgierigheid, maar ook mijn wantrouwen; ik heb een hekel aan dat verzamelwoord. Babyboomers schijnen links, idealistisch, rebellerend te zijn begonnen en rechts, gefrustreerd en realistisch te zijn geëindigd, bij wijze van variant op de aan Churchill toegeschreven wisecrack dat iedereen die op zijn twintigste geen socialist is geen hart heeft en wie het op zijn veertigste nog steeds is geen hersens. Dat cynisme mag voor velen gelden, niet alleen van de bedoelde generatie, maar lang niet voor iedereen. Dus is het te hopen dat Havenaar de door hem onderzochte generatie, waartoe hij ook zelf behoort, van meet af aan differentieert.

Dat *lijkt* inderdaad het geval. Want een generatie, aldus Havenaar, “is een groep leeftijdsgenoten met gedeelde ervaringen, die tot op zekere hoogte een verwant wereldbeeld opleveren”. Dat klinkt weliswaar voorzichtig, maar kennelijk ook voor

Havenaar nog te veelomvattend, dus reduceert hij zijn onderzoeksgroep tot “de beter opgeleide bovenlaag (...), het lezende deel van deze generatie”. Maar dat is een ontoelaatbare gelijkstelling: de historicus zou toch voldoende sociologisch onderlegd moeten zijn om te weten dat “de beter opgeleide bovenlaag” niet hetzelfde is als “het lezende deel van de generatie” – er werd indertijd ongelooflijk veel gelezen, zeker, maar lang niet door iedereen die tot die “bovenlaag” behoorde.

De generatie babyboomers vormde in mentaal en intellectueel opzicht allerminst een eenheid: tussen de letteren studerende bezetter van het Maagdenhuis en de rechten studerende praeses van het Leidse studentencorps bestond een wereld van verschil, zoals door de latere politieke ontwikkelingen ook pijnlijk duidelijk werd gemaakt. Ter illustratie één voorbeeld. Het tweede kabinet-Kok (1998-2002), toch geafficheerd als een tamelijk links kabinet, telde negen ministers uit de babyboomgeneratie, maar geen van hen behoorde tot de rebellerende jongeren in de jaren zestig. Met hun frivolere tijdgenoten die indertijd het onmogelijke wilden, hadden zij eerder nog een appeltje te schillen: Thatcher en Reagan waren hun voorbeelden, “de ideologische veren” moesten eraf, dromen deden zij alleen nog van bezuinigingen.

Met wat volgt, neemt Havenaar mijn scepsis niet weg. Om een mens te begrijpen zou het nodig zijn te weten wat hij “tussen zijn achttiende en achtentwintigste” zoal heeft meegemaakt, want dat decennium zou beslissend zijn voor iemands “ontvankelijkheid voor emotionele en intellectuele impressies”. En ik maar denken dat het voor babyboomers, geboren in de eeuw van Freud en de psychotherapie, evident zou zijn dat de ontvankelijkheid voor “emotionele impressies” ergens in de vroegste kindertijd lag, tevens de tijd die beslissend is voor de ontwikkeling van verbeeldingskracht, concentratievermogen en nieuwsgierigheid. Voor Havenaar is die persoonlijke intellectuele voorgeschiedenis kennelijk irrelevant.

Voor zijn boek heeft hij zesendertig titels geselecteerd, de helft fictie, de helft non-fictie, titels die “populair waren bij het gros van [zijn] generatiegenoten en die in dat opzicht representatief zijn voor hun leeservaringen”. Helaas heeft hij zich beperkt tot Nederlandse boeken van toen levende schrijvers, wat noodzakelijkerwijs een flinke vertekening van het beeld oplevert, aangezien derhalve niet alleen alle “dode” auteurs maar ook populaire auteurs als Sartre en Camus, Kerouac en Pinter, Böll en Walsler, Marcuse en Fromm, buiten de deur werden gehouden, en hij bovendien, en dat is ernstiger, Vlamingen kennelijk niet tot de Nederlandse literatuur rekent. Voor mijn leeservaringen zijn de zijne geenszins representatief, al heb ik ongeveer twee derde van zijn lijstje gelezen en ken ik van de overige auteurs andere titels.

Een omissie vind ik ook de stiefmoederlijke behandeling van de columnistiek, een genre dat in de door Havenaar behandelde periode een ongekende bloeitijd beleefde en misschien wel van meer invloed was op “hoe ze dachten” dan diverse van de besproken boeken. Als het erom gaat eigenzinnige representanten van de protestgeneratie te noemen, zou de geniale duizendpoot Piet Grijs, alias Hugo Brandt Corstius, niet hebben mogen ontbreken. Hetzelfde geldt voor twee andere auteurs met een progressieve achtergrond die met eruditie, scepsis en ironie de keerzijde van “progressieve” ontwikkelingen volgden, Jan Blokker en Kees Fens. Blokker was daarbij vooral gebrand op de modieuze uitwassen, het amorele radicalisme en de alledaagse domheid op velerlei terrein, Kees Fens nam het

onder meer op voor alle belangwekkende cultuur die onder het geweld van de vernieuwingsdrift dreigde te verdwijnen. Ook het invloedrijke werk van Kees van Kooten en Wim de Bie, vlijmscherpe parodisten van de babyboomers als geen ander, had meer aandacht verdiend dan de paar schamele bijzinnen die Havenaar aan hen wijdt.

Over het ludieke protest van Provo schrijft Havenaar gelukkig wel, evenals over het politieke protest tegen bijvoorbeeld de Amerikaanse oorlogsvoering in Zuid-Oost Azië. In die context besteedt hij terecht, want misschien exemplarische, aandacht aan Abram de Swaan. In zijn vroege boek *Amerika in termijnen* (1967) hekelt De Swaan de corruptie, de consumptiedwang, het geforceerde optimisme, de alomtegenwoordige reclame en het “culturele imperialisme”, dat elke dag “een nieuwe terreurdaad” van techniek en welvaart brengt, waarbij we moeten denken aan... de ijskast en de rock-'n-roll. Havenaar herinnert er vervolgens aan dat De Swaan in 1973 cum laude promoveerde op een studie waarvan hij de “positivistische” methode kort daarvoor nog scherp had aangevallen. Daarna stond niets een glansrijke academische carrière meer in de weg.

Jammer dat Havenaar in deze context niets schrijft over een invloedrijke studentenleider als Ton Regtien of over linkse uitgeverijen als de SUN (Nijmegen) en Van Gennep (Amsterdam), die voor de lectuur van het politiek-theoretisch geëngageerde deel van de studentenbeweging van moeilijk te overschatten betekenis waren.

Wat rest mag er trouwens best nog zijn, ik doe een greep: werk van Renate Rubinstein en Karel van het Reve, W.F. Hermans en W.F. Wertheim, Jan Cremer en Jan Foudraïne, Joke Kool-Smit en Fritzi ten Harmsen van der Beek. Maar wat Havenaar over zijn zesendertig uitverkoren titels te melden heeft, is teleurstellend. Zijn onderzoek naar de emotionele en intellectuele wortels van een hele generatie loopt uit op een braaf uittrekselboek, een boek met navertellingen van “de inhoud” met talloze open deuren en helaas de nodige missers.

Zo komt hij met betrekking tot G.K. van het Reve *Op weg naar het einde* tot de weinig enerverende conclusie dat de auteur “zijn lezers (confronteert) met de beklemmende kwestie van leven en dood”. *Terug naar Oegstgeest* van Jan Wolkers

noemt hij ten onrechte een roman, maar hij zegt niets over de vernieuwende stijl en beeldspraak en de opvallende structuur van het boek. *Tjeempie* van Remco Campert geeft hij de ondertitel: “of Liesje in Luilekkerland”, ofschoon Liesjes ondeugende avonturen zich afspelen in Luilletterland, waar ze onder meer te maken krijgt met “de best gekapte schrijver van Nederland” en “het Roofdier”, en niet, zoals Havenaar meent, met Mulisch en Cremer. De humor van het boek zit juist in het ironische spel, in de toespelingen, citaten en verdraaiingen. In het algemeen: voor het specifiek literaire gehalte van de besproken boeken heeft Havenaar nauwelijks oog.

Tot slot: Havenaars belangrijkste stelling – “hun leeservaringen” zouden de babyboomers “hebben opgescheept met een schizofreen wereldbeeld”, derhalve zouden we te maken hebben met “een stuurloze generatie” – is gebouwd op drijfzand. Waarom zou je op een pathologische manier stuurloos zijn als je sterk uiteenlopende boeken leest, ja boeken die elkaar voor mijn part genadeloos bestrijden? Pleit dat niet eerder voor de bereidheid na te denken, dus voor openheid van geest? Is juist tegenspraak niet het begin van elke hogere wijsheid? Alleen de ongelukkige, maar vermoedelijk onvindbare borst waarin Piet Grijs (1935) en Elco Brinkman (1948) – de spotvogel die de P.C. Hooftprijs won en de beledigde babyboomminister van Cultuur die hem die prijs weigerde toe te kennen – als twee zielen zouden huizen, zou een dramatische diagnose als die van Havenaar incidenteel kunnen rechtvaardigen.

CYRILLE OFFERMANS

RONALD HAVENAAR, *Babyboomboek, Wat ze lezen, wat hen vormde, hoe ze dachten*, Van Oorschot, Amsterdam, 2015.
